

Delictes, penes i termes: el 'Vocabulari de dret penal i penitenciari'

Assessorament
i Terminologia

Sovint els mitjans de comunicació utilitzen inadequadament termes propis del llenguatge jurídic. Tots hem llegit cròniques en relació amb sentències que consideren que no hi ha encrueliment en l'acte de matar algú clavant-li cinquanta punyalades. I així és: el concepte jurídic d'encrueliment descriu el fet d'augmentar inhumanament i deliberadament el dolor de la víctima, la qual cosa no té lloc quan mor a la primera punyalada. Desfer equívocs com aquest o com els que es poden presentar en les parelles de termes 'robatori' i 'furt' o 'homicidi' i 'assassinat' és un dels propòsits del 'Vocabulari de dret penal i penitenciari'.

Acostar la llei a la llengua: un esforç que ve d'antic

Que alguns dels primers textos de gruix escrits en català (els *Usatges de Barcelona*, els *Costums de Tortosa*, el *Llibre del consolat de mar...*) s'inscriguin en l'àmbit jurídic no es pot pas considerar un fet casual: d'una banda, perquè l'establiment de relacions jurídiques, sovint en aspectes del tot quotidians, és una necessitat de primer ordre per poder conviure; i de l'altra, perquè tan o més important que regular aquestes relacions és acostar-les a les persones, en la seva llengua, de manera que a més de posseir unes normes, puguin entendre-les. Escriure el dret vigent en llengua vulgar o bé traduir-lo era, doncs, una mesura que el posava a l'abast d'un nombre més gran de ciutadans. Una mesura que té el seu paral·lel en els esforços que molts països duen a terme, molts segles més tard, per trobar un model de llenguatge jurídic comprensible per a tothom.

Així, de la mateixa manera que el Plain English Movement defensa l'ús d'un anglès planer en la redacció de documents jurídics i administratius, des de les diverses institucions polítiques i autoritats lingüístiques catalanes s'ha treballat des de fa temps per promoure també un llenguatge jurídic català planer i modern, que, sense perdre nivell, ni rigor, ni genuïnitat, estigui a l'altura dels temps actuals i a l'abast de totes les persones. Al cap i a la fi, de la justícia ningú no n'està exclòs: un moment o altre de la seva vida, tothom acaba prenent-hi contacte.

Un exemple manifest d'aquesta necessitat d'acostar el llenguatge jurídic als ciutadans és la introducció del tribunal del jurat, format per persones llegendes, no coneixedores del dret, que ha comportat —si

més no, hauria d'haver comportat— un canvi en el discurs i els termes que s'empren per fer-los comprensibles a les persones que formen aquest tribunal. Precisament els casos que es jutgen mitjançant aquesta institució s'adscriuen en l'àmbit del dret penal. I, és clar, qui jutja ha de comprendre què està jutjant, i qui és jutjat ha de poder entendre com se'l jutja.

En el cas del *Vocabulari de dret penal i penitenciari*, elaborat pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya i el Centre de Terminologia TERMCAT, les branques del dret que s'hi estudien afecten drets i interessos fonamentals de les persones que poden arribar a implicar la privació de llibertat. Partint de la base que la terminologia d'una branca del saber com el dret no es pot deslligar d'altres elements del discurs especialitzat com ara la sintaxi, un dels objectius que s'han perseguit amb el *Vocabulari* és contribuir a fixar un model de llenguatge jurídic català àgil, concís i actual, allunyat del barroquisme que tradicionalment l'ha caracteritzat.

El context

L'article 13 de la Llei de política lingüística estableix la validesa i l'eficàcia de les actuacions judicials en qualsevol de les dues llengües oficials. Aquest *Vocabulari*, i els que el seguiran, s'inscriuen en el marc definit per aquesta llei, una de les finalitats de la qual és que la llengua catalana s'utilitzi en les administracions i institucions catalanes.

Pel que fa al marc legal del dret penal, aquests darrers anys ha sofert canvis molt importants: l'any 1995 es va aprovar un nou Codi penal, que va entrar en vigor el 1996; l'any 1996 es va publicar un nou Re-

Autors

Lluís Rius

TERMCAT, Centre de Terminologia

Núria Vives

Departament de Justícia

glament penitenciari; i, finalment, el 1998 es va aprovar també una nova Llei d'enjudiciament criminal. Ens trobem, doncs, que tres dels àmbits tractats en el *Vocabulari* disposen d'unes normes bàsiques renovades i ben actuals. Aquesta circumstància ha influït de ple al llarg de l'elaboració del treball, entre d'altres coses perquè calia plantejar-se el tractament dels conceptes i denominacions modificats o eliminats, alguns dels quals presumptivament havien de caure en desús.

Sobre la inclusió i exclusió de termes

La necessitat de terminologies normalitzades sorgeix quan la comunicació en un domini particular presenta algun tipus de mancança. En el cas que ens ocupa, aquesta mancança s'emmarca, a més, en l'absència d'una tradició terminològica consolidada en llengua catalana, probablement a causa de l'existència d'un context històric que no l'ha propiciada. Si afegim a aquesta situació els canvis recents dels textos legals que emparen el dret penal, que sovint modifiquen, eliminen o afegixen nous termes i noves denominacions, la dificultat de fixar uns criteris de pertinència de termes augmenta considerablement.

Així, un cop establert l'arbre de camp (una representació de les àrees i subàrees temàtiques que l'obra havia d'incloure: el dret penal, el dret processal penal, el dret penitenciari i el dret penal militar), vam optar per la possibilitat menys excloent, que és també la més pràctica: perseguir l'exhaustivitat de la terminologia penal vigent (l'específicament penal i la jurídica més transversal), incloure la terminologia de referència que genera també en el nostre context controvertits i debats (*pena de mort*, *eutanàsia*, *probation*), i no excloure aquells termes que, tot i que ja no apareixen en la normativa vigent, estan fixats per l'ús i perviuran encara en la literatura penal (com ara, per posar un sol exemple, *arrest major*).

Macroestructura i microestructura

Com a instrument d'àmplia divulgació que vol ser el *Vocabulari*, la informació que conté està presentada de manera que sigui fàcil de consultar. Així, l'obra consta dels apartats següents: una introducció que dona raó dels criteris i la metodologia seguits; l'arbre de camp; el cos del vocabulari, constituït

per 3.000 termes catalans amb el seu corresponent equivalent castellà; un índex dels termes castellans (acompanyats del número d'entrada del terme català), que permet localitzar un terme català encara que se'n conegui sols el castellà; i una bibliografia exhaustiva amb els textos de buidatge, les obres de referència consultades i una recopilació completa dels diccionaris especialitzats en dret penal i de les obres lexicogràfiques que s'han utilitzat per contrastar i completar informacions.

Cada article del vocabulari conté el terme català (amb la desinència femenina, quan escau), seguit de la categoria gramatical, els termes sinònims, l'àrea temàtica específica a què correspon cada terme, les equivalències castellanques —també amb la desinència femenina quan calia—, i, en alguns casos, una nota aclaridora que aporta informació addicional sobre l'ús del terme o el seu abast nocional.

Fonts i criteris

La selecció acurada de fonts escrites i de fonts orals és sempre un factor d'una transcendència cabdal per a qualsevol projecte terminològic, perquè a banda de ser una carta de presentació de l'obra i un punt de partida rigorós per als especialistes que hi intervindran o que el faran servir, esdevé també una garantia de la pertinència i de la fiabilitat dels termes.

Els termes que inclou el *Vocabulari* són fruit del buidatge de fonts diverses: les versions catalanes del Codi penal, la Llei d'enjudiciament criminal i el Reglament penitenciari, ja citades, que han contribuït de manera eficaç a difondre la terminologia catalana de l'àrea entre els mateixos usuaris, les solucions terminològiques de les quals calia tenir ben presents; els textos legals que les desenvolupen; manuals i documents rellevants de l'àmbit penal; i, finalment, un voluminós plec de documentació d'ús intern de jutjats i centres penitenciaris.

Segurament, però, totes aquestes fonts no haurien estat suficients sense la participació activa d'un equip d'especialistes amb els quals l'equip de terminòlegs del Departament de Justícia i del TERMCAT han anat contrastant i validant les informacions recollides en diverses reunions de treball. Era la millor manera, d'altra banda, d'involucrar en l'elaboració de l'obra una representació dels qui en són els destinataris: advo-

cats, jutges, professors, funcionaris de serveis penitenciaris, etc., tant pel que fa al contingut com a l'enfocament.

Mil termes 'nous' i cent termes normalitzats

Dels gairebé 3.000 termes del *Vocabulari de dret penal i penitenciari*, a la vora d'un miler són termes recollits i sistematitzats per primer cop en una obra terminològica o lexicogràfica. Això no significa necessàriament que hi hagi mil neologismes, perquè molts ja tenen una llarga tradició d'ús en textos especialitzats, però una fita del vocabulari era precisament contribuir a consolidar-los tot aplegant-los de manera sistemàtica en un recull especialitzat.

Han estat objecte d'una atenció especial el conjunt de termes, prop d'un centenar, per als quals no hi havia una proposta denominativa en català, o que en tenien una que no havia fet fortuna entre els especialistes, que aquests rebutjaven per inadequada o que s'utilitzava de manera vacil·lant. Tots aquests casos han estat estudiats específicament pel Consell Supervisor del TERMCAT, que, després d'analitzar-los un per un, i sempre amb l'assessorament dels especialistes, n'ha establert una forma normalitzada.

El Consell ha aprovat, per exemple, termes com *suborn de funcionari* (per a *cohecho*); *vist per a sentència* (al costat de *conclús per a sentència*); o l'ús altern de l'article en locucions verbals del tipus *complir (una) condemna* o *extingir (una) condemna*, segons si hi ha un sentit duratiu, és a dir, 'estar en procés d'execució d'una pena' —aleshores habitualment s'utilitza l'expressió sense article; o si es vol especificar la durada de la condemna sense fer-ne variar, però, el significat, com en 'complir la condemna de tres anys'. En el cas de la forma *crida i cerca*, el Consell va ratificar aquesta expressió que, oportunament recuperada de la llengua medieval fa més de quinze anys, ha gaudit aquests anys d'una notable difusió.

Entre els termes normalitzats, el *Vocabulari* n'inclou un nombre significatiu que s'empren sobretot —per bé que no exclusivament— en l'àmbit del dret processal penal. Alguns compten amb una llarga tradició jurídica en català, com ara el verb transitiu *oir*, en el sentit d'admetre, l'autoritat judicial, peticions, raonaments o proves de les parts abans de dictar una resolució. D'altres són d'aparició més recent, com

preclusió, que és un principi del procés segons el qual el judici es divideix en etapes, cadascuna de les quals clausura l'anterior sense possibilitat que es replantegin les decisions que s'hagin pres. N'hi ha també que han seguit una estructura paral·lela al castellà, com les locucions construïdes segons el model 'verb + en + tipus de recurs', com ara *confirmar en apel·lació*, reducció lexicalitzada de la construcció 'confirmar mitjançant/a conseqüència de un recurs d'apel·lació'.

Un altre bloc important de neologismes estudiats pel Consell Supervisor són propis de l'àmbit penitenciari. És el cas, per exemple, de *cancell de seguretat*, que és l'espai de pas obligat entre dos rastells, propi dels centres penitenciaris; *concertina*, un filat extensible constituït per dues espirals plegades l'una en sentit invers de l'altra que es col·loca al capdamunt dels murs d'un centre penitenciari, a fi d'impedir l'evasió dels interns; *primarietat*, que és la situació penitenciària de la persona que ingressa a la presó i que no ha estat condemnada anteriorment amb sentència executòria per la comissió d'un delictes; o *vis-a-vis*, la comunicació entre l'intern d'un centre penitenciari i els seus familiars o coneguts propers en la qual és possible el contacte físic.

El *Vocabulari* inclou així mateix termes i locucions de branques més transversals del dret, per als quals ja es disposava d'un estudi i una proposta de la Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu, els quals s'han inclòs també en el *Vocabulari* després d'haver estat ratificats pel Consell Supervisor: és el cas, per exemple, d'*estendre acta* (i els sinònims *aixecar acta*, *llevar acta*); *condemnar a costes* (amb la preposició *a*, que és la que regeix aquest verb); *imputat -ada* i *inculpat -ada* (com a substantius referits a persones, malgrat que el complement directe d'aquests verbs no és animat); els adjectius substantivats *il·lícit* (acció no permesa per la llei) i *injust* (acció contrària a la justícia), que donen lloc a sintagmes com *il·lícit penal* o *injust objectiu*; o *sotmetre a vista* (referit generalment a un expedient, en el sentit d'obrir un termini per exposar-lo a fi que les parts interessades el puguin examinar i actuar en conseqüència).

El primer esglaó de la col·lecció «Termes Jurídics»

El *Vocabulari de dret penal i penitenciari*, lluny de ser una aportació esporàdica a la termi-

nologia jurídica en català, és el primer volum de la col·lecció «Termes Jurídics» que impulsen conjuntament el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya i el TERMCAT, i que se suma als esforços i les aportacions en aquest camp dels últims tres decennis per posar al dia el llenguatge jurídic. L'equip de treball encarregat de dur a terme el volum que el seguirà, el *Vocabulari de dret civil*, ja ha posat fil a l'agulla, i es podrà aprofitar de l'experiència adquirida en dret penal. A aquest segon volum el seguiran d'altres vocabularis que aniran completant de mica en mica l'espectre terminològic de l'àmbit jurídic: els més immediats es fixaran en el dret administratiu, el dret internacional i el dret mercantil.

I un cop feta la feina, ara el que cal és que arribi a tots els seus destinataris per tots els canals possibles. Les noves tecnologies, per la seva accessibilitat i immediatesa, entre d'altres factors positius, hi tenen reservat un paper important. Per això, paral·lelament a l'edició en suport paper, el contingut dels vocabularis s'anirà difonent a través del web del Departament de Justícia en format .pdf (<http://www.gencat.es/justicia/llengua/vocabularis/dpenal.pdf>) i per mitjà d'un cercador (<http://www3.gencat.es:81/justicia/llengua/dp/diccio.htm>) que permet fer consultes directes de tots els termes del *Vocabulari* —coincidents totalment o parcialment— o bé fer-les a partir de diferents variables (categoria gramatical, àrea temàtica, etc.). Així mateix, el contingut dels vocabularis es podrà consultar també a través del Cercaterm ([\[www.termcat.es/cercaterm\]\(http://www.termcat.es/cercaterm\)\), el servei automatitzat de consultes del TERMCAT; i, pel que fa als termes específicament normalitzats pel Consell Supervisor del TERMCAT, mitjançant la Neoloteca \(<http://www.termcat.es/neoloteca/index.html>\).](http://</p></div><div data-bbox=)

El *Vocabulari de dret penal i penitenciari*, doncs, és l'inici d'un projecte ambiciós que té per objectiu la sistematització de la terminologia jurídica en català, que serà possible d'ampliar i revisar sempre que sigui necessari, i que és obert des del començament a qualsevol suggeriment o contribució que els usuaris vulguin aportar.